

чого навчання, та що роботодавець як сторона має право відмовитися від укладення трудового договору. Звідси особа, що уклала учнівський договір, здобуває статус найманого працівника не одночасно з успішним закінченням навчання, а з моменту укладення учнівського договору.

Таким чином, учнівський договір – самостійний договір про працю, що надалі на підставі складного правозмінюючого юридичного складу, що встановлюється сторонами безпосередньо в учнівському договорі (успішне проходження навчання, видання наказу першого керівника про закінчення навчання й надання роботи з отриманої спеціальності) трансформується у власне трудовий договір. Трансформація полягає в зміні обсягу прав і обов'язків сторін учнівського договору. Так, працівник звільняється від обов'язку проходити первісне навчання, роботодавець, в свою чергу, від обов'язку організувати дане навчання.

Юшко А.М.,
канд. юрид. наук, доц. кафедри трудового права
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

ЩОДО ПРАВОВОГО СТАТУСУ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ВНЗ

Суспільний та економічний розвиток будь-якої країни залежить від рівня і якості вищої освіти, створення умов для самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих фахівцях.

Саме в процесі навчання у людей формується система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що відповідають цілям суспільства, враховують перспективи його розвитку, а також перспективи розвитку науки, техніки, технологій, культури й мистецтва. Тому в реалізації державної політики у сфері вищої освіти важливу роль відіграють навчальні заклади.

Закон України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 року № 2984-III встановлює, що вищим навчальним закладом є освітній, освітньо-науковий заклад, який заснований і діє відповідно до за-

конодавства про освіту, реалізує відповідно до наданої ліцензії освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечує навчання, виховання та професійну підготовку осіб відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює наукову та науково-технічну діяльність.

У статті 3 Комюніке, прийнятого на Всесвітній конференції з вищої освіти – 2009: «Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку» (ЮНЕСКО, Париж, 5-8 липня 2009 року) наголошується, що заклади вищої освіти, через їх основні функції (дослідження, навчання і послуги громадськості), які здійснюються в контексті інституційної автономії і академічної свободи, повинні збільшити свою міждисциплінарну спрямованість і просувати критичне мислення й активну громадянську позицію. Це сприятиме сталому розвитку, миру, добробуту і реалізації прав людини, зокрема рівності статей.

Підвищені вимоги ставляться й до викладачів ВНЗ. Так, Конвенція ООН про технічну і професійну освіту, прийнята 10 листопада 1989 року, в статті 5 передбачає, що особи, які викладають у сфері професійної і технічної освіти, повинні володіти відповідними теоретичними й практичними знаннями у своїх галузях професійної компетентності, а також відповідними навиками викладання, які відповідають типу й рівню занять, котрі вони покликані проводити.

А згідно з п. 75 Переглянутої Рекомендації про технічну і професійну освіту від 19 листопада 1974 року викладачам необхідно володіти особистими моральними, професійними та педагогічними якостями, які суттєво необхідні для виконання своєї роботи.

Заклади вищої освіти повинні постійно інвестувати у підготовку викладачів і штату для виконання нових функцій у системах навчання і викладання, що розвиваються.

Таким чином, основні цілі й завдання, які покладаються на вищі навчальні заклади, обумовлюють їх особливий статус порівняно з іншими суб'єктами господарювання. Тому й структура ВНЗ істотно відрізняється від структури підприємств, установ, організацій, що не здійснюють навчально-виховної і наукової діяльності.

За Законом України «Про вищу освіту» (ст. 23) вищий навчальний заклад є юридичною особою, має відокремлене майно,

може від свого імені набувати майнових і особистих немайнових прав і мати обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді.

Структурними підрозділами вищого навчального закладу третього і четвертого рівнів акредитації є кафедри, факультети, інститути, філії, бібліотека тощо, вищого навчального закладу першого та другого рівнів акредитації – відділення і предметні (циклові) комісії.

Структурними підрозділами ВНЗ четвертого рівня акредитації можуть бути також наукові, навчально-наукові, науково-дослідні та науково-виробничі інститути.

Вищий навчальний заклад може мати у своєму складі підготовчі відділення (підрозділи), підрозділи перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, лабораторії, навчально-методичні кабінети, комп'ютерні та інформаційні центри, навчально-виробничі та творчі майстерні, навчально-дослідні господарства, виробничі структури, видавництва, спортивні комплекси, заклади культурно-побутового призначення та інші підрозділи, діяльність яких не заборонена законодавством.

Відповідно до частини 3 ст. 65 Закону України «Про вищу освіту» для надання платних послуг у галузі вищої освіти та пов'язаних з нею інших галузях діяльності вищі навчальні заклади державної та комунальної форм власності можуть створювати структурні підрозділи, які діють на підставі положення, затвердженого відповідно до законодавства та статуту вищого навчального закладу.

Стаття 30 цього Закону зазначає, що структурні підрозділи можуть мати окремі права юридичної особи. На жаль, більш детального визначення особливостей правового статусу таких підрозділів законодавець не дає.

Юридичною особою, за статтею 80 Цивільного кодексу України, є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Найбільш поширеним видом таких організацій є підприємство.

Відповідно до ст. 62 Господарського кодексу України підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської ді-

яльності. Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом.

Статтею 64 цього ж Кодексу визначено, що підприємство може складатися з виробничих структурних підрозділів (виробництв, цехів, відділень, дільниць, бригад, бюро, лабораторій тощо), а також функціональних структурних підрозділів апарату управління (управлінь, відділів, бюро, служб тощо). Функції, права та обов'язки структурних підрозділів підприємства визначаються положеннями про них, які затверджуються в порядку, визначеному статутом підприємства або іншими установчими документами.

Підприємство має право створювати філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, погоджуючи питання про розміщення таких підрозділів підприємства з відповідними органами місцевого самоврядування в установленому законодавством порядку. Такі відокремлені підрозділи не мають статусу юридичної особи і діють на основі положення про них, затвердженого підприємством. Підприємства можуть відкривати рахунки в установах банків через свої відокремлені підрозділи.

Як вбачається з наведених норм, у сфері господарських відносин законодавець розрізняє поняття «структурний підрозділ» і «відокремлений підрозділ», надаючи останньому значно більше за обсягом коло повноважень.

Що ж стосується вищих навчальних закладів, то Закон «Про вищу освіту» дозволяє будь-якому структурному підрозділу надавати окремі права юридичної особи.

На наш погляд, можливість структурних підрозділів ВНЗ мати деякі права, притаманні, за загальним правилом, юридичній особі, базується на закріплених у законі принципах управління вищим навчальним закладом на засадах автономії і самоврядування, а також розмежуванні прав, повноважень та відповідальності керівництва ВНЗ і його структурних підрозділів.

Задля ефективної реалізації покладених на вищі навчальні заклади завдань та функцій, посилення їх автономії вважаємо за доцільне визначити на законодавчому рівні правовий статус структурних підрозділів. Для цього варто закріпити за ними можливість мати такі права юридичної особи, як-то: приймати на роботу педагогічних, науково-педагогічних та інших працівників; мати відокремлене майно, яке б використовувалося для

забезпечення їх діяльності; розпоряджатися грошовими коштами, призначеними для розрахунків з працівниками та контрагентами; розпоряджатися рахунком у банку, де зберігаються кошти фонду оплати праці, та мати інші майнові й особисті немайнові права.

Яковлева Г.О.,
канд. юрид. наук, доц. кафедри трудового права
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОВІЧНИХ ВИПЛАТ НАУКОВЦЯМ

Ефективність діяльності наукових працівників цілком залежить від тих форм та засобів стимулювання праці, які використовуються в тій чи іншій науковій установі. На сучасному етапі розвитку соціально-трудових відносин одне з провідних місць серед таких форм посідає заробітна плата. Розмір заробітної плати науковців залежить від наукового ступеня, вченого звання, стажу наукової роботи, складності виконуваних завдань, наявних шкідливих факторів тощо. Особливе місце в системі стимулювання праці науковця посідають довічні виплати членам НАН України та галузевих академій наук. Так, відповідно до ст. 23 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», встановлено, що дійсним членам та членам-кореспондентам Національної академії наук України та галузевих академій наук встановлюється довічна плата, розмір якої визначається Кабінетом Міністрів України.

Складність дослідження правової природи таких виплат полягає в тому, що вона практично не розглядалась в науковій літературі. Для того, щоб більш точно розв'язати поставлене завдання слід в першу чергу встановити, що собою становить Національна академія та галузеві академії як суб'єкти права, та звання «академік» і «член-кореспондент».

Відповідно до п. 1 Статуту Національної академії наук України, затвердженого Загальними зборами НАН України 5 квітня 2002 року, Національна академія наук України є вищою державною науковою організацією України, що заснована на державній власності та користується правами самоврядності. НАН